

کلیات، ضرورت‌ها، توانایی‌های جهاد سازندگی و...

اشاره:

علیرغم نقش اساسی کشاورزی در تولید و تأمین مواد غذایی و تأثیر انکارناپذیر آن در تسریع روند توسعه و نیل به استقلال اقتصادی، سیستم کشاورزی ما توفیق چندانی در رشد تولیدات نداشته و هنوز قدرت استفاده از پتانسیل موجود را ندارد. در حالی که نیاز به مواد غذایی هر روز بیشتر شده و وابستگی ما به بیگانگان افزون‌تر می‌شود، بسیاری از امکانات، موجودیت‌ها و منابع طبیعی و نعمات خدادادی بلااستفاده مانده و به هدر می‌رود و در چرخه تولید قرار نمی‌گیرد.

به دنبال بررسی‌ها و مطالعات فراوان، سطح پایین آگاهی‌ها، بینش‌ها و مهارت‌های کشاورزان و روستائیان در مورد تکنولوژی جدید، از علل عمده عدم موفقیت در توسعه کشاورزی و عدم استفاده بهینه از نعمات و

امکانات موجود شناخته شد و کلیه صاحب‌نظران متفق‌القولند که فقدان الگویی برای ترویج کشاورزی و ارائه آموزش‌های صحیح به روستائیان، ضعف و نقص عمده‌ای است که بیکره نظام کشاورزی را آزرده و آن را آسیب‌پذیر کرده است. به عبارتی تدوین نظام ترویج مناسب با شرایط اقتصادی- اجتماعی کشور از ضروریات و الزامات اجتناب‌ناپذیر است. از این رو، جهاد سازندگی که همواره درصد استفاده بهتر از حداقل امکانات بوده است، فقدان نظام ترویجی کشور را به عنوان یک ضعف اساسی و جدی تلقی کرده و معاونت امور اجتماعی این نهاد آمادگی کامل خود را برای حل این مشکل و رفع این نقیصه اعلام کرده است.

چنانچه در پی آن، با تلاش دفتر برنامه‌ریزی و تحقیقات معاونت امور اجتماعی، کمیته

تخصصی مرکب از صاحب‌نظران ترویج، اساتید دانشگاه‌ها و مسئولان فن تشکیل شد تا با امکانات و مساعدت‌هایی که از سوی معاونت در اختیارشان گذاشته خواهد شد، مطالعات وسیعی را پیرامون تدوین طرح آموزش ترویج شروع کنند و نظام کشاورزی را از این معضل اساسی برهاند.

سرانجام پس از ماه‌ها تلاش بی‌گیر، برنامه مطالعاتی که شامل ۷ طرح و ۲۲ پروژه است آماده شد که جهت آگاهی از کم و کیف طرح، کلیات و ضروریات آن و نقش جهاد در تدوین طرح، مجله جهاد با دکتر ملک محمدی از اساتید ترویج دانشگاه و عضو کمیته تخصصی طرح، مصاحبه‌ای انجام داده است که متن خلاصه‌شده آن ذیلاً می‌آید.

داشته و هم در زمینه‌های مربوط به اقتصاد- اجتماع و روانشناسی اجتماعی و علوم تربیتی و مسایل مربوط به بینش اسلامی کار کرده‌اند، مورد مشاوره قرار گرفتند. به علاوه سمینارهایی نیز با شرکت بیش از ۲۵۰ تا ۳۰۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران رده اول مسایل ترویج تشکیل خواهد شد. مجموعاً ۷ طرح و ۲۲ پروژه تدوین شد که این پروژه‌ها شامل بررسی زمینه‌های اقتصادی- اجتماعی، تاریخچه آموزش و ترویج در سطح کشور و مبانی ساختی آن و همچنین ارزشیابی ترویج کشاورزی در وزارت کشاورزی، وزارت جهاد سازندگی، منابع طبیعی و در سایر ارگان‌هایی است که به نحوی با فعالیت‌های آموزشی و انتقال تکنولوژی به مردم سر و کار دارند. که ۷ پروژه به این امور اختصاص داده شد. چند پروژه نیز به بررسی نظریه علما و مسئولین و صاحب‌نظرانی که هم در کار ترویج کشاورزی و هم در مباحث علوم اجتماعی و بینش‌های فرهنگی تبحر دارند، اختصاص داده شد. به علاوه پروژه‌هایی نیز برای بررسی نظر علمای حوزه در باب نقش کشاورزی و دیدگاه

اسلام در پروراندن افکار کشاورزان و روستائیان، مورد نظر است.

بخشی از این پروژه‌ها به بررسی الگو و نظام ترویج کشاورزی در نظام‌های مختلف جهان اختصاص دارد که از طریق بعضی از اعضای کمیته که بورس تحصیلی در استرالیا داشته و یا مطالعاتی در میشیگان انجام می‌دهند، صورت می‌گیرد. به علاوه از دفتر سازمان خواروبار جهانی و نمایندگی ایران نیز درخواست شده است تا لیست کاملی از منابع و مأخذ علمی مربوط به نظام ترویج کشاورزی را در اختیارمان بگذارند. همچنین بررسی نظام ترویج در کشورهای که شرایط مشابه کشور ما را دارند و بررسی نقاط قوت و ضعف الگوهای ترویج این مسالک، جزئی از کارهای مطالعاتی را تشکیل می‌دهد. با مسئله ترویج نباید یک بعدی برخورد کرد و باید از تجربیات جهان، نظرات علمی و فنی متخصصین خارجی و مقالات و مطالبی که در این زمینه ارائه می‌شود، استفاده کرد. دنیا به لحاظ تکنیکی در حال پیشرفت است و ما اگر بخواهیم ابزار تکنولوژی را فراهم آوریم، باید از رشد

کلیات طرح

پس از مباحثی پیرامون لزوم ترویج آموزش کشاورزی در سطح کشور، و بعد از گذشت یک سال و در طی ۳۰ جلسه تخصصی که با شرکت ۸ نفر از مسئولین و صاحب‌نظران تشکیل شد و به طور متوسط ۱۰-۸ ساعت به طول می‌انجامید حدوداً ۱۲۰۰ سوره یا موضوع تحقیقاتی - که هر سوره خود شامل موضوعات کوچک‌تری بود- جهت مطالعه شناسایی شد و چون انجام این کار گسترده‌از عهده‌گروه تخصصی خارج بود، سعی شد تا از دیگر صاحب‌نظران در کار ترویج آموزش کشاورزی یاری گرفته شود. از این رو، بیش از صد نفر از صاحب‌نظران و متخصصان اصلی و جنبی ترویج آموزش کشاورزی که هم در علوم خاص کشاورزی و ارتباطات اجتماعی و آموزش‌های فرهنگی، علوم انسانی تخصص

● بعد از ۱۲۰ سال، هنوز آموزش در کشاورزی به صورت نظام مستقلى در نیامده است و نظام اجرایی ترویجی کشور جایگاه خاص خود را پیدا نکرده است.

● استفاده بهینه از عوامل تولید، تنها راه رسیدن به خود کفایی و رهایی از واردات عظیم مواد غذایی است. لذا برعهده همه است تا به عنوان يك الزام فنى و اجتماعى درصدد استفاده بهتر از امکانات و موجودیتها باشند.

شده و سیر نزولى دارد. از طرفی رشد سرسام آور جمعیت، نیاز به مواد غذایی را هر روز بیشتر کرده و مواد غذایی در آینده نقش مهمی خواهند داشت و ما را تحت سلطه کشورهای تولیدکننده قرار خواهند داد. چنانچه از گذشته‌ای دور، مواد غذایی سلاح سبز نام گرفته‌اند.

از این رو لازم است که عوامل تولید نقش قوی‌تر و مهم‌تری ایفا کرده و يك عامل تولید بتواند برای چند نفر مواد غذایی تهیه کند. از این رو باید تمام امکانات را آماده کنیم تا با تلاش کمتر، عواید بیشتر و تولید مطلوب‌تری داشته باشیم. در واقع استفاده بهینه از عوامل تولید تنها راه رسیدن به خود کفایی و رهایی از واردات عظیم مواد غذایی است. برعهده همه است تا به عنوان يك الزام فنى و اجتماعى درصدد استفاده از بهترین روش از امکانات و موجودیتها باشند. مشکل اصلی برسر راه چنین کاری، وسعت کار و تنوع فرهنگی، اقلیمی است که خود موجب

مناسب تکنولوژی بهره‌مند باشیم. کمیته‌ای به نام کمیته تلفیق تشکیل شد تا آنچه را که از طریق این ۲۲ پروژه حاصل می‌شود مجموعاً تلفیق کرده و به کمیته تخصصی ارائه کند. کمیته تخصصی نیز آنچه را که به عنوان چکیده تمام مطالعات دریافت می‌کند، به عنوان مصوبه خودش برای تدوین نظام ترویج در ستاد مورد نظر قرار خواهد داد تا براساس این دستاوردها، الگوی ترویج کشور را تدوین کند.

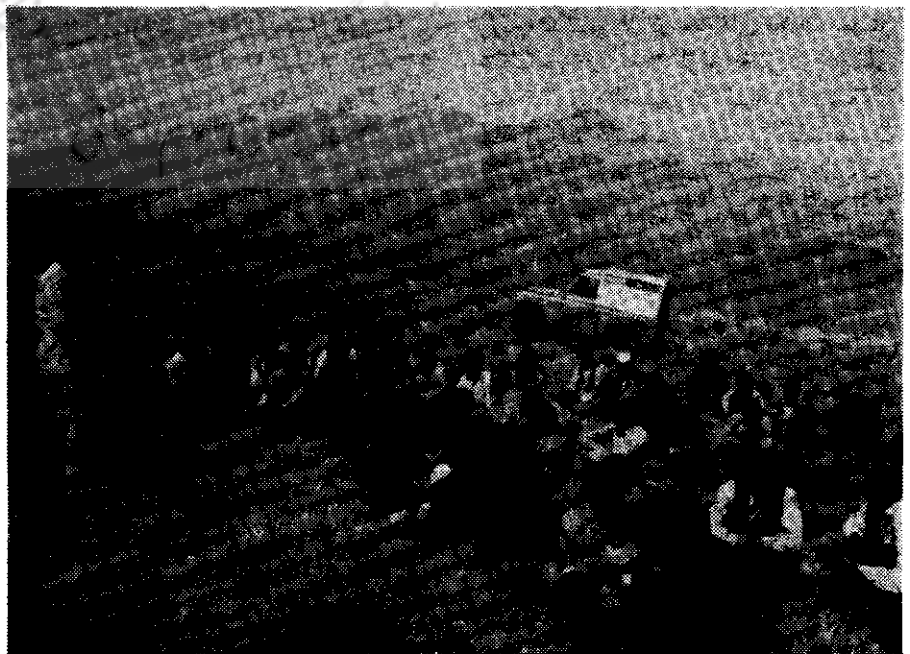
ضرورت تدوین الگوی آموزش ترویج کشاورزی

در حال حاضر کشور ما به لحاظ تکنولوژی فوق العاده ضعیف بوده و بسیاری از فعالیتها به صورت باستانی و ابتدایی صورت می‌گیرد. علیرغم امکانات وسیع و شرایط مطلوب، کشاورزی ما هنوز به صورت سنتی معیشتی انجام

می‌شود برای این کار سرمایه‌گذاری دولتی انجام گیرد. یعنی کشاورزان حق استفاده از بودجه مملکت را برای تولید بهتر داشته باشند. البته این سرمایه‌گذاری پنهان است و اگرچه در کوتاه مدت ممکن است هزینه‌بر باشد ولی در درازمدت منافع فراوانی را عاید جامعه می‌کند. آنچه که آموزش و ترویج یعنی انتقال فن و تکنولوژی به مردم می‌رساند در درازمدت - حتی تا ۲۰ سال - نتایج شریکشی خواهد داشت. به عنوان مثال، ۱/۴ از آب کشور به هدر می‌رود، حال آن‌که اگر محصولات استراتژیک يك بار بیشتر آب بخورند، میزان محصولات افزون‌تر خواهد شد. بنابراین آگاهی عمومی از نحوه استفاده درست از امکانات و استعدادهای طبیعی باعث نجات کشور از وابستگی شده و زمینه‌های نیل به استقلال همه‌جانبه را فراهم می‌کند. از این رو مسایل مربوط به ترویج کشاورزی از مسایل دفاعی کشور نیز جدی‌تر است. و همان‌طور که دفاع از حریم کشور نیاز به طرح الگو، برنامه‌ریزی و طراحی صحیح و محاسبه شده دارد، الگوی وارداتی ترویج کشاورزی نیز جوابگوی کشور متحول ما نیست و استفاده بهینه از امکانات نیاز به الگویی صحیح و متناسب با تحول تکنولوژیکی جهانی و نیازهای درونی دارد.

ضرورت اجرایی طرح

بنسبیه ضرورت‌های مهم و جدی در سطح کشور، اعم از ضرورت‌های تخصصی و اجرایی ترویج و همچنین زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی، مباحث مربوط به تبیین الگو و نظام ترویج کشاورزی کشور همواره مطرح و مورد نظر بوده و در مباحث دوره‌های کارشناسی ارشد دانشگاه‌ها، فقدان يك الگوی مدرن ترویج به عنوان ضعف اساسی و جدی مطرح می‌شد که از سوی برادرانی که از وزارت جهاد در این دوره‌ها شرکت می‌کردند، مورد توجه خاصی قرار گرفته و به نحوی انعکاس یافت که از سوی معاونت محترم وزارت جهاد، ضرورت تدوین يك الگو و نظام منسجم برای ترویج و آموزش کشاورزی بیش از پیش احساس شد. از طرفی، بررسی تاریخچه آموزش ترویج کشاورزی نشان داد که حقیقتاً جای يك الگوی مردمی و يك نظامی که با سیستم اقتصادی - اجتماعی کشور هماهنگی و آمیختگی داشته باشد خالی است و نظام موجود پاسخگوی مشکلات کشور عظیم ما نیست. و این مسئله در سمینارهای علمی که توسط سازمان محترم ترویج کشاورزی و با همکاری دانشگاه‌ها

برگزار می‌شد کراراً از سوی دانشگاهیان و متخصصین ترویج به عنوان يك مشکل اساسی عنوان می‌شد و این همه پشتوانه‌ای قوی و دلیلی محکم شد تا واقعا به عنوان ضرورتی جدی، به دنبال تنظیم سیستم ترویج در سطح کشور باشیم، که خوشبختانه با اعلام آمادگی برادران جهاد مقدمات تدوین این الگو تدارک دیده شد و با همکاری عزیزان دانشگاهی دانشگاه شیراز، تهران، مشهد و مجتمع آموزش عالی بیرجند - که این‌ها عمدتاً دانشگاه‌هایی هستند که در ترویج تبحر دارند و نسبت به مبانی فرهنگی امروز آگاهی غنی دارند - و با استفاده از مبانی علمی که در سطح بین‌المللی درباره این موضوع تدارک شد، ارکان ترویج آماده گشت.

یکی از رکن‌های اصلی ترویج فلسفه و پیش‌های زیرساخت ترویج کشاورزی است که برحسب افکار و ایدئولوژی حاکم بر جامعه و در نقاط مختلف متفاوت است. از این‌رو در جامعه‌ای که با افکار و فرهنگ غلیظ اسلامی زندگی می‌کند، باید مبانی فکری و طراحی‌های فنی خود را بر مبنای فرهنگی که فرهنگ اسلام است، بگذارد. و در این زمینه نیز کار زیادی انجام شده است. رکن دیگر ترویج، بهره‌وران ترویج یعنی مخاطبین برنامه ترویج و آموزش کشاورزی است که شامل همه مردم اعم از زن و مرد، شهری و روستایی و کشاورز و غیر کشاورز، دامدار، صیادان و قشرهای دیگری که به نحوی از امکانات طبیعی برای تولیدات کشاورزی و منابع طبیعی بهره می‌گیرند می‌باشد. از آنجا که خصوصیات و ویژگی‌های این طبقات و گروه‌ها با هم متفاوت است چنانکه جنگل‌نشینان خصوصیات دارند که از دام‌پروران متفاوت است و یا تولیدکنندگان در شمال کشور با آنهایی که در حاشیه کویر زندگی می‌کنند تفاوت دارد. مطالعه بهره‌وران ترویج امری اجتناب‌ناپذیر است. رکن سوم عاملین ترویج یعنی مروجین و کسانی هستند که به نحوی در ارائه آموزش‌ها و خدمات مربوط به انتقال تکنولوژی به مزارع، دامداری‌ها و مراعات نقش دارند و به مهارت‌ها و تبحرهای متعدد و متنوعی نیاز دارند. البته متأسفانه مروجین ما از آموزش‌های علمی و فنی لازم برخوردار نبوده و تنها براساس شوق و علاقه خود کار می‌کنند حال آن‌که اگر بخواهیم ترویج و آموزش کشاورزی خوبی داشته باشیم باید از عاملین ترویج قوی و نیرومندی برخوردار باشیم. رکن چهارم مربوط به نظام اجرایی ترویج است. یعنی مدیریت ترویج، شرایط و ویژگی‌های يك سازمان ترویج، چهارچوب‌بندی و قالب‌ریزی وضعیت اجرایی ترویج در ابعاد گسترده‌ای در سطح کشور، نیازمند

● اگر بخواهیم ترویج و آموزش کشاورزی خوبی داشته باشیم باید از عاملین ترویج قوی و نیرومندی برخوردار باشیم.

● الگوی وارداتی ترویج کشاورزی، جوابگوی نیازهای کشور متحول ما نیست و استفاده بهینه از امکانات نیاز به الگویی صحیح و متناسب با تحول تکنولوژیکی جهانی و نیازهای درونی دارد.

● مسائل مربوط به ترویج کشاورزی حتی از مسایل دفاعی کشور نیز جدی‌تر است.

شده و به تصویب کمیته تخصصی رسیده است، در واقع ۸۰ درصد آنچه که در ارکان ترویج مطرح است، در نظام ترویج کشاورزی و قالب‌بندی آن دیده شده، اجزای آن از هم تفکیک و مشخص شده است و براساس آن طرح‌هایی تنظیم خواهد شد.

جزئیات برنامه مطالعاتی

نتیجه کار کمیته تخصصی و کلیه فعالیت‌های انجام شده در نشریه‌ای که از سوی معاونت محترم امور اجتماعی جهاد انتشار یافته است، تحت عنوان الگو و نظام ترویج کشاورزی کشور چاپ شده است و در آن کلیه اجزای برنامه اعم

این است که در مورد يك رکن عظیمی به عنوان نظام اجرایی ترویج، تدابیری اندیشیده شود. رکن بعدی تکنولوژی و وضعیت ارتباطی است، چرا که اگر نتوان ارتباطی با جامعه برقرار کرد هرگز نمی‌توان پیامی را به کسی منتقل کرد و انتظار دریافت پیام و اجرای آن را داشت. از این رو ضروری بود که در مورد نظام ارتباطی و تکنیکی آموزش و ترویج کار زیادی صورت گیرد. از طرفی کلیه ارکان یاد شده، لازم بود که در ارتباط با شرایط اقتصادی - اجتماعی در نظر گرفته شود. از این‌رو شرایط اقتصادی - اجتماعی از قوی‌ترین سوزده‌هایی بود که مورد توجه قرار گرفت. در حال حاضر کلیه این مطالعات انجام شده و ارکان ترویج و اجزای آن نوشته و تبیین

● با مسئله ترویج نباید يك بعدی برخورد کرد و باید از تجربیات جهان، نظرات علمی و فنی متخصصین خارجی و مقالات و مطالبی که در این زمینه ارائه می شود، استفاده کرد. چرا که دنیا در حال پیشرفت است و ما اگر بخواهیم ابزار تکنولوژی را فراهم آوریم، باید از رشد مناسب تکنولوژی نیز بهره مند باشیم.

تبلیغ کنیم و این همه نیازمند این است که امکانات بسیار وسیع و گسترده ای از هر سه در اختیار داشته باشیم. علاوه بر اینها تحقیقات فرهنگی و اجتماعی معمولاً با توجه به تشنت آراء مردم متفاوت است و با يك نفر چند نفر نمی شود جمع بندی کرد و به کل کشور تعمیم داد.

بنابراین با توجه به تنوع فرهنگی در کشورمان مطالعات باید خیلی گسترده باشد. اگر بخواهیم مطالعات علمی و عمیق بوده و بر مبنای این مطالعات تصمیمی گرفته شود که شایسته مسئولین اجرایی کشور باشد، باید يك سیستم داده پردازي خیلی وسیع و غنی داشته باشیم. این چهار مورد را اگر در نظر بگیریم کار به اندازه ای وسیع است که از عهده يك سازمان خارج است. به همین دلیل است که از دید مسایل تخصصی ما به دانشگاه ها و از نظر مسایل تجربی در کار ترویج به سازمان ترویج و ارگان های دیگری که در این قضیه دستی دارند متوسل می شویم و از بابت سیستم داده پردازي به سازمان برنامه و بودجه متکی بوده و از امکانات آنجا استفاده خواهیم کرد. اگرچه پیش بینی های لازم برای استفاده از کامپیوترها، سخت افزارها و نرم افزارهای مختلف شده است. از نظر بودجه هم با توجه به اینکه خوشبختانه در سیستم های آموزشی و برنامه های کشاورزی هیچ مضایقه ای مسئولین نداشتند، فعلاً از کانسال بودجه ای که برای این قسمت در نظر گرفته شده به صورت مشترك استفاده می کنیم و امکانات تشکیلاتی و تأسیساتی را نیز وزارت جهاد در اختیار گذاشته است. به این ترتیب نمی توان گفت این کار از عهده جهاد یا وزارت کشاورزی برمی آید یا نه. ما به عنوان گروه تخصصی نظیرمان این است که از امکانات همه ارگان ها به نفع این مردم استفاده بکنیم و بتوانیم به سهم خود يك ترقی در امور کشاورزی کشور ایجاد کرده باشیم.

پیشنهادهایی برای ارتقای کارهای تحقیقاتی

با توجه به اینکه جهاد ارگانی است که بیشتر از سایر ارگان ها مواضع اجتماعی خود را مستحکم کرده است و امکانات گسترده وسیعی نیز دارد می تواند بیش از سایر ارگان ها در زمینه اجرایی این الگو کمک و یاری کند. مطالعه ای که در این مرحله انجام شد واقعاً کافی نیست و به عنوان يك طرح پیشنهادی است و ما باید این طرح را به عنوان زمینه ساز پیش نویس قانون ترویج کشاورزی کشور در نظر گرفته و نتایج را برای تدوین قانون مطرح کنیم. قانون را به

طبیعی و دامداری يك مقوله بسیار دشواری است. عمده ترین این مسایل جمع شدن متخصصین مختلف برای سنجش پیامد کارهای ترویجی است و برای اینکه ما بتوانیم به خوبی مطالعه کنیم باید دید جامعه شناسی داشته باشیم. نگرش های اقتصادی را مطرح کنیم و اطلاعاتی از جنبه بوم شناسی داشته باشیم. بنابراین نه يك نفر، بلکه تیمی قوی از جامعه شناسان و اقتصاددانان مورد نیاز هست که این ها بتوانند همراه با تجارب خوبی که از مطالعات خود دارند برای مطالعات ترویجی به ما کمک کنند. مورد دیگر از جنبه تکنولوژی ترویج کشاورزی است که ما باید متخصصان ترویج کشاورزی را داشته باشیم که متأسفانه در سطح کشور تعداد آنها به تعداد انگشتان دست می رسد. نکته سوم مربوط به خود تکنولوژی کشاورزی هست، یعنی ما در زراعت، دامداری، آب شناسی و... هزاران موضوع داریم که لازم است نظر متخصصین مختلفی را جویا شده و پس از اتفاق نظر به عنوان تیم تحقیقات موضوعی از نظرات اینها به عنوان يك ایده نو استفاده کرده و این را در سطح جامعه

از خدمات برنامه، ریز موضوعاتی که در هر پروژه باید مورد توجه قرار گرفته و اجرا شود، نیازهای پرسنلی، نیازهای اعتباری و بودجه و جدول زمانی و مسیر اجرایی آن از نظر زمان در آن ذکر شده است. اجرای بعضی از پروژه ها از فروردین سال جاری شروع شد و تصور می شود که دو سال و نیم دیگر تصویر کلی آموزشی و ترویج کشور را بتوان ارائه داد.

در حال حاضر به لحاظ تشکیلاتی در معاونت امور اجتماعی وزارت جهاد مشغول به کار طراحی الگو هستیم. اما مثلی از سازمان ترویج کشاورزی وزارت جهاد سازندگی و دانشگاه - که تیم قوی نیز هستند - به صورت يك هسته مرکزی بر روی موضوعات کار می کنند.

بتانسيل تحقیقات ترویجی در جهاد سازندگی

تحقیقات ترویج کشاورزی يك تحقیقات متباعدی است، چرا که پیاده کردن تکنولوژی پیشرفته برای مردم شاغل در کشاورزی، منابع

مجلس شورای اسلامی ارائه کرده و پیش نویس مربوط به آیین نامه اجرایی قانون را هم مطرح بکنیم وقتی آیین نامه قانون تصویب و ابلاغ شد، مجلس تصمیم می گیرد که چه ارگان یا ارگان هایی مسئولیت اجرایی آن را به عهده گیرند. بنابراین نظام اجرایی باید متناسب با الگویی که تصویب خواهد شد شکل بگیرد. در این مقطع کارهای تحقیقاتی پیامد خوبی خواهد داشت چرا که تلاش های ترویجی را ارزشیابی کرده و قوت و ضعف آن را می سنجد و عوامل بازدارنده و مشوق را معین می کند.

اعتقاد ما بر این است که مثلث وزارت جهاد- کشاورزی و دانشگاه ها باید تا آخرین مراحل شکل خود را حفظ بکند و روز بروز قوی تر و وسیع تر بشود و هر ارگان از امکانات ارگان دیگر بهره مند شود و سعی شود که از موازی کار و خنثی کردن یا خنثی شدن نیروهای ارگانی به وسیله ارگانی دیگر جلوگیری شده و از نیروها به طور هماهنگ برای رفع مشکلات کشاورزی استفاده شود.

مشکلات و نارسایی های ترویج

تا قبل از سال ۱۳۶۳، فلسفه منسجمی در مورد ترویج وجود نداشت. از این رو ترویج کشاورزی و آموزش روستاییان بطور اعم همواره از این بی هویتی رنج می برده است. مشکل دیگر عاملین ترویج کشاورزی است که از مهارت های لازم و مجهز برخوردار نیستند و تحصیل کردگان ترویج کشاورزی در کشور تعداد انگشت شماری می باشند. مسئله بعدی نظام اجرایی ترویجی کشور است که هنوز جایگاه خاص خود را پیدا نکرده و بعد از ۱۲۰ سال، آموزش در کشاورزی هنوز به صورت نظام مستقل درنیامده است. به علاوه مراکز دانشگاهی و آموزش کشاورزی با هم ارتباط نزدیکی ندارند، چنانکه باید و شاید، نظرات تحقیقاتی که کاربرد عینی و فردی در مزارع و دامداری ها دارند، به مردم منتقل نمی شود. اگرچه آموزش و ترویج در يك وضع به هم پیوسته در وزارت کشاورزی تحت نظر يك معاونت وجود دارد، ولی امیدواریم تحقیقات هم به آن ها اضافه شود و خوراك تکنولوژیک برای ترویج فراهم آید. بنابراین نظام اجرایی ما هم دچار این نقصان تشکیلاتی و تخصصی بوده است. از طرفی اختلاف سلیقه های اجرایی، چه در جهاد و چه در وزارت کشاورزی و شور و علاقه ای که در افراد وجود داشت موجب می شد که با تلاشی خالصانه هرکسی هرکاری از دستش برمی آید انجام دهد و به نوعی با مردم ارتباط برقرار

کرده و برخورد کند. حال آنکه ارتباط با مردم کار فوق العاده حساس و تخصصی است و همانطوری که هرکس نمی تواند مسایل دینی را برای مردم توضیح دهد و قشری محترم و خاص باید این کار را انجام دهند. در مورد مسایل تکنولوژیک نیز مسئله حاد و حساس است و اگر در برابر پذیرش تکنولوژی مقاومتی ایجاد شود، کار مشکل می شود. بنابراین تکنولوژی ارتباطات دچار اشکال بود. البته همه کشورها با این مشکلات مواجه بودند و به مرور زمان تکنولوژی تولید و تکنولوژی در کار ترویج و آموزش کشاورزی پیشرفت خواهد کرد. در حالی که تاکنون ما از دنیای پیشرفته عقب بودیم و از زمانی که اصل چهار الگوی ترویج کشاورزی را وارد کرد و یا بنیاد خاور نزدیک از ۱۳۲۴ مطالعات اولیه را ایجاد کرد و در ۱۳۲۷ ترویج کشاورزی پایه گذاری شد، به هیچ وجه این دیدگاه ها مطرح

نبود. البته الگوی ترویج کشاورزی نیز مانند هر چیز دیگری نمی تواند ثابت بماند چنانچه حتی در امریکا هم مشغول تغییر الگوی کشاورزی هستند و ممکن است در جریان این تغییر از حالت های منفرد به حالت های متشکل برسند. کشورهای اروپایی اغلب این کار را کردند.

يك نمونه بارز آن در تایلند است که طی سال های ۷۹-۱۹۷۸ الگوی ترویج را تغییر دادند. مجموعاً وقتی ما حامل انتقال تکنولوژی پیشرفته هستیم باید از تکنولوژی پیشرفته هم تبعیت بکنیم. در خاتمه پیشنهاد می کنم که مجله به عنوان يك کانال ارتباطی همواره با صاحب نظران و اعضای کمیته تخصصی ارتباط داشته و خوانندگان را در جریان پیشرفت کار قرار دهند و در مقابل خوانندگان نیز اگر نظراتی در این زمینه دارند به ما کمک و یاری برسانند و در واقع مجله می تواند وسیله تبادل نظر پیرامون الگوی ترویج باشد.

